

Дорош Т.Л.,

кандидат наук з державного
управління,

професор кафедри фортепіано

Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриті проблеми формування професійної компетентності здобувачів ВО мистецького профілю навчання. У наведених прикладах – музичних занять із дітьми старшого дошкільного віку (6-й рік життя) та інтегрованого уроку музичного мистецтва з учнями 6 класу – майбутні фахівці продемонстрували свої якості, здатність успішно здійснювати професійну діяльність.

Ключові слова: професійна компетентність, здобувач мистецької освіти, музичне заняття, майбутній фахівець, практика.

Дорош Т. Л. Формирование профессиональной компетентности соискателей высшего художественного образования. В статье раскрыты проблемы формирования профессиональной компетентности соискателей ВО художественного направления. В наведенных примерах – музыкальных занятиях с детьми старшего дошкольного возраста (шести лет) и интегрированного урока музыкального искусства с учениками 6 класса – будущие специалисты продемонстрировали свои качества, способность успешно реализовывать профессиональную деятельность.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, соискатель художественного образования, музыкальное занятие, будущий специалист, практика.

Dorosh T. L. Forming of professional competence of students of higher artistic education. The article explores the issues of forming of professional competence of students of higher artistic education. In the given examples of music classes with children of higher pre-school age (6 years old) and an integrated music lesson with students of 6th grade the future professionals demonstrated their qualities and the ability to successfully proceed with their professional activities.

Keywords: professional competence, student of artistic education, music class, future professional, practice.

Постановка проблеми. Актуальність питання пов'язана зі змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві й позначаються в системі вищої освіти, зокрема, мистецькій. Із прийняттям в Україні Національної рамки кваліфікацій (НРК) та нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 25.07.2018) компетентність трактується як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші власні якості, які вона набуває та успішно реалізує в професійній та подальшій освітній діяльності [3]. Дослідження питання щодо формування професійної компетентності здобувачів вищої мистецької освіти дозволить з'ясувати наскільки успішно здійснюється підготовка майбутнього фахівця в освітньому процесі, як реалізуються здобуті ним знання та вміння на практиці. Цій проблемі присвячена наша стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування професійних якостей, якими має володіти майбутніх фахівець мистецьких дисциплін, досліджували в своїх працях Л. Дунець, О. Дунець,

В. Крицький, О. Ростовський тощо. Акцентувалась увага на особистісних рисах учасника освітнього процесу, його вмінні зацікавити, емоційно впливати на вихованців музикою, обирати доцільну форму спілкування, прагнути до професійної діяльності. Адже недооцінка цих властивостей не призведе до очікуваного позитивного результату.

Метою статті є проведення теоретичного та практичного аналізу формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти мистецького спрямування.

Виклад основної частини. У психологічному словнику компетентність – це якісна характеристика суб'єкта, набута ним у процесі навчання, у самостійній діяльності вона трансформується в професіоналізм [6]. Професійну компетентність ми розглядаємо як здатність майбутнього фахівця виконувати відповідні функції самостійно, відповідально, ефективно. Наскільки ці функції будуть результативними, залежить не лише від теоретичної, а й практичної підготовки спеціаліста, де професійна діяльність представлена сукупністю різних якісних характеристик особи.

Теоретична підготовка майбутнього фахівця, зокрема мистецького спрямування, відбувається під час оволодіння музично-теоретичними дисциплінами. На цих заняттях здобувачі вищої мистецької освіти набувають знання з методик музичного виховання в ЗДО та ЗЗСО, елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм, історії зарубіжної та української музики тощо. Реалізація цих знань, умінь, навичок спонукає учасників освітнього процесу до практичної діяльності, що підтверджується їх активною працею в закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Так, наприклад, перш ніж розпочати гру з дітьми дошкільного віку, слід установити конкретне педагогічне завдання, урахувати вікові особливості вихованців, їх фізичну підготовленість, місце й час проведення [1, с. 5]. У практиці ЗЗСО варто враховувати особливості музичного сприймання, що позитивно впливають на виховний процес учнів. При цьому головна роль, – на думку О. Ростовського, –

належить фахівцю, керівна діяльність якого має «дістати достатнє теоретичне осмислення» [8, с. 62].

Формування спеціальних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, а також особистісних рис у здобувачів вищої мистецької освіти відбувається безпосередньо в процесі індивідуальних музичних занять з акомпанементу, спеціального (фортепіано) та додаткового музичних інструментів. Для реалізації якісної підготовки майбутніх фахівців слід визначити, які професійні компетенції у випускника ЗВО мають бути сформовані, щоб сприяти ефективному виконанню ним професійної діяльності в майбутньому.

Л. Дунець та О. Дунець вважають, що для набуття в майбутній професії відповідного досвіду має бути професійний інтерес, який сприяє розвитку світогляду, набуттю професійних знань, умінь. Завдяки професійному інтересу, – констатують авторки, – поліпшується пізнавальна діяльність, реалізується творче ставлення до обраної професії [2].

Розробники робочої програми з навчальної дисципліни «Музичний інструмент» розглядають підготовку здобувачів, в яких мають бути сформовані фахові та загальні компетентності. Серед них дослідники виділяють інструментально-педагогічну (здатність застосовувати набуті знання та вміння в освітній та концертно-виконавській діяльності), художньо-естетичну (уміння здійснювати аналіз, оцінювання та інтерпретацію різних творів мистецтва, висловлювати й аргументовано доводити власну позицію), інформаційну (здатність до самостійного пошуку та оброблення відповідної інформації із різних джерел, необхідної для осмислення й відтворення художньої інтерпретації музичних творів), самоосвітню (здатність до саморозвитку, самоорганізації, самореалізації тощо) [7, с. 5].

В. Крицький продовжує цю думку, підкреслює, що вміння художньої інтерпретації за операційними параметрами (усвідомленість,

узагальненість, самостійність) має стати предметом цілеспрямованого педагогічного формування виконавської підготовки здобувачів ВО [5, с. 63].

Спираючись на вищесказане, ми виділили професійну компетентність, яка має бути сформована в здобувачів вищої мистецької освіти:

- уміння успішно виконувати завдання, пов'язані з професійною діяльністю;
- прагнення до застосування нових форм і методів в освітньому процесі;
- виявлення зацікавленого ставлення до професійної діяльності, прагнення до постійного його збільшення;
- уміння здійснювати художню інтерпретацію музичних творів (художня достовірність, оригінальність, технічна досконалість).
- здатність логічно доводити свою позицію, аргументувати отриманий результат.

Розглянемо як реалізується на практиці сформована в освітньому процесі професійна компетентність здобувачів мистецького спрямування. Наведемо приклади музичних занять із дітьми старшого дошкільного віку (6-й рік життя), де були застосовані творчі завдання з музично-ритмічних рухів. Заняття відбувалось у комунальному закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №146 м. Харкова. Серед завдань для розвитку музичного сприймання («Услухайся в настрій музики», «Плескаємо в долоні») майбутній фахівець налаштовувала дітей на активне сприймання музичних творів, виявляла їх емоційний вплив. Вихованці визначали характер твору, добирали рухи, що узгоджувались із музикою, швидко реагували на темпові, динамічні зміни, що викликало позитивні емоції, підвищувало їх настрої. Добір музичних творів відповідав віку дітей, особливостям їхнього сприймання, рівню музичної підготовленості, а також фізіологічним можливостям рухового апарату.

У завданні з музично-рухового виконавства («Танок на спостережливість, вправність», «Музична скарбничка») акцент робився на здатності створювати художній образ із відповідними руховими діями: майбутній фахівець (здобувачка ВО) налаштовувала дітей на виразну імпровізацію під музику, уміння змінювати рухи відповідно до музичних фраз, комбінувати танцювальні елементи, творити нескладні танцювальні композиції. У завданнях оцінювалась виразність музично-рухового образу дитини (зовнішні прояви емоційно-образного та пластичного перевтілення, ритмічна організація рухів, відповідна міміка). Вихованці не просто створювали уявні ситуації, а й продумували цілий сценарій своєї гри, доводили його до логічного завершення. Вони виконували різноманітні ролі, імітували дії тварин, виявляли творчість та кмітливість. Тобто на практиці набували знання про життя та поведінку цих живих істот. У підсумках підбивались результати, відзначались більш активні діти, які дотримувались правил і виявляли творчу ініціативу.

Слід додати, що до кожного заняття з музично-ритмічних рухів добирався відповідний музичний супровід. Він був різний за характером, оскільки емоційний зміст, зміни темпу, ритму, динамічні контрасти сприяють також і музичному розвитку дітей. Отже, у процесі музичних занять майбутній фахівець створювала умови для всебічного розвитку дітей відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, інтересів, індивідуальних та фізичних особливостей, культурних потреб, що відображаються в статті 4 Закону України «Про дошкільну освіту» [4].

У практичній роботі з учнями 6 класу майбутній фахівець застосовував інтегрований урок музичного мистецтва. Це заняття відбувалось за темою «Ноктюрн». Музичний матеріал (для слухання) добирався з творів Ф. Шопена (Ноктюрн до-дієз мінор), А. Бабаджаняна в інструментальному виконанні (на саксофоні) Ігоря Знатокова (запис із програми Одеського телебачення ГОПАК), розучувалась пісня «Колиска майбуття» сучасної композиторки В. Дроботенко. Ліричне звучання

музичних творів створювало неповторну красу образу ночі, коли все ніби замирає, затихає до наступного світанку (ноктюрн у перекладі з французької означає нічний).

Серед обладнань презентувались: портрет композитора Ф. Шопена, репродукція картин А. Куїнджі «Українська ніч» та «Місячна ніч на Дніпрі», уривки із поеми О. Пушкіна «Полтава» та повісті М. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Картини відтворювали дивовижний поетичний образ української ночі: місячне сяйво, де серед нічного неба начебто злились в єдиній стихії земля й небо, світло й темрява. Отже, у процесі музичного заняття майбутній фахівець створювала творчу атмосферу, ознайомлювала учнів із природним явищем – нічним пейзажем (ноктюрном), демонструвала ілюстрації, застосовувала твори різних видів мистецтва (літератури, музики, живопису, пісенного мистецтва) для створення нерозривного мислення та художнього пізнання особистістю навколишньої дійсності.

Професійна компетентність учасників освітнього процесу також висвітлюється в конкурсних змаганнях. Так, учасниця міжнародного фестивалю-конкурсу в Болгарії, Золоті Піски «Мир, искусство и море» в номінації інструментальне виконавство: фортепіано (соло) переборола естрадне хвилювання, яке може стати перешкодою в грі, виявила волю до перемоги, продемонструвала бездоганне володіння музичним інструментом, що принесло їй звання лауреата, I місце. За умовами конкурсу обов'язковим було виконання двох інструментальних творів: музика країни учасника («Український романс» О. Бордюгової) та західноєвропейського (Соната Ре мажор, 1 ч. Й. Гайдна) композитора. У романсі відтворились наспівні інтонації кантиленної мелодики, мелодичність досягалась плавним голосоведінням між різними за висотою голосами, поліритмічні поєднання (дуолі проти тріолей) створили чарівну красу української пісні. У класичному творі (другий номер) оцінювалось професіональне та технічне виконання, уміння яскраво передати на

фортепіано оркестрові барви, розкрити найтонші світлотіньові тембральні нюанси. Тобто можемо говорити, що виконавець здобув в освітньому процесі знання, уміння й утілив їх на практиці. Він пройшов довгий творчий шлях, починаючи з перших кроків знайомства з нотним текстом, скрізь усі етапи довгої, напруженої роботи над технічними труднощами – до повного й досконалого відтворення задуму композитора.

Професійна компетентність здобувачів вищої мистецької освіти демонструється й у позааудиторних заходах, зокрема в концертному виступі «Танцювальні ритми країн світу» у рамках творчої програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві». Учасники цього дійства в інструментальній грі (фортепіано) передали нестримну круговерть танцювальних ритмів, емоційність пластичних рухів. Більшість музичних творів – ансамблеві, де виконавці продемонстрували культуру узгодженої, злагодженої спільної гри, належну емоційність та артистизм. У процесі інструментального виконавства яскраво виявились індивідуальні риси кожної особистості: наявність волі, зосередженості, емоційного відгуку.

Висновки. Отже, для формування професійної компетентності здобувачів вищої мистецької освіти важливим є набуття позитивного досвіду підготовки фахівців музичного мистецтва, який виявляється в умінні обирати належну інформацію, здатності продемонструвати якісну гру музичних творів (у сольному чи ансамблевому виконанні), творчо реалізовувати набуті теоретичні знання та вміння в практичну діяльність, готовності нести особисту відповідальність за свої дії, бути конкурентоздатним, спроможним до нових змін.

Перспективи подальших досліджень дозволять окреслити нові професійні якості здобувачів вищої мистецької освіти, які здатні втілювати сміливі ідеї у майбутню діяльність.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е.С. Рух і музика: ігри під музику для дітей другої мол. та серед. груп дит. садка. Київ : Муз. Україна, 1986. 48 с.
2. Дунець Л., Дунець О. Формування професійних інтересів у майбутніх фахівців. *Рідна школа*. 2001 № 1. С. 48–49.
3. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. Редакція від 25.07.2018, підстава 2443-VIII (дата звернення : 28.10.2018).
4. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. Редакція від 13.10.2018, підстава 2541-VIII (дата звернення : 28.10.2018).
5. Крицький В.М. Музично-виконавська інтерпретація: педагогічні проблеми музично-виконавської підготовки: монографія. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 158 с.
6. Психологічний словник. Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергієнко ; за ред. Н.А. Побірченко. С. 141–142. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf (дата звернення : 28.10.2018).
7. Робоча програма навчальної дисципліни «Музичний інструмент» для студентів галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» другого (магістерського) освітнього рівня ; розр. Є.В. Куришев, О.Д. Ляшенко. Київський університет імені Б. Гринченка, 2016. 20 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17095/1/Y_Kuryshv_O_Lyashenko_RP_MI.pdf (дата звернення : 28.10.2018).
8. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.

Transliteration of References:

1. Vilchkovskyy E.S. (1986). *Rukh i muzyka: ihry pid muzyku dlya ditey druhoi mol. ta sered. hrup dyt. sadka* [Movement and music: games are to

music for children's second junior and middle groups of preschool]. Kyiv: Muzychna Ukrayina.

2. Dunets L., Dunets O. (2001). *Formuvannya profesiynykh interesiv u maybutnikh fakhivtsiv* [Forming of professional interests for future specialists]. *Ridna shkola*, 1, 48–49.

3. Law of Ukraine (2018) *Zakon Ukrayiny Pro vyshchu osvitu* [Law of Ukraine is On higher education] (Law No. 1556-VII, July 25). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Law of Ukraine (2018). *Zakon Ukrayiny Pro doshkilnu osvitu* [Law of Ukraine is on preschool education] (Law No. 2541-VIII, October 13). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.

5. Krytskyy V.M. (2009). *Muzychno-vykonavs'ka interpretatsiya: pedahohichni problemy muzychno-vykonavs'koyi pidhotovky: monohrafiya*. [Musically performance interpretation: pedagogical problems musically performance preparations] (Monohrafiya, Nizhyn).

6. Synyavskyy V.V., Serhiyenko O.P. ; za red. Pobirchenko N.A. (2007). *Psykhologichnyy slovnyk* [Psychological dictionary]. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf, 141–142.

7. Kuryshv Ye.V., Lyashenko O.D. (2016). *Robocha prohrama navchalnoyi dystsypliny «Muzychnyy instrument» dlya studentiv haluzi znan 02 «Kultura i mystetstvo» spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo» druhoho (mahisterskoho) osvitnoho rivnya* [An executable code of educational discipline is the «Musical instrument» for the students of area of knowledges 02 «Cultures and art» of speciality 025 the «Musical art» of the second (master's degree) educational level]. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17095/1/Y_Kuryshv_O_Lyashenko_RP_MI.pdf.

8. Rostovskyy O.Ya. (1997). *Pedahohika muzychnoho spryymannya : navch.-metod. posibnyk* [Pedagogics of musical perception]. Kyiv : IZMN.